

و پذیرش شکل می‌گیرند و غیرمستقیم ولی با شدت بالا سنجش و پذیرش دانشجو در کشور و جامعه را متأثر می‌سازند. برای مثال تشتت در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری، نظام حقوق و دستمزد، نظام اشتغال و استخدام، نگرش و جامعه ایرانی به ورود به دانشگاه و مدرک دانشگاهی از جمله مسائل و عواملی‌اند که سرچشمه یا تشدیدکننده برخی مشکلات و چالش‌ها در نظام سنجش و پذیرش کشور هستند.» از طرف دیگر عوامل و مسائلی از درون نظام سنجش هم مشکلاتی ایجاد کرده‌اند. مهم‌ترین آن عوامل شاید از ابزار سنجش دانشجو و ساختار نظام سنجش و پذیرش و روش پذیرش نشأت گرفته باشند.

فشار خانواده و فرهنگی که نهادینه شد

بیکاری دانشجویان در بسیاری از گروه‌های پرتقاضا و رقابت شدید میان علاقه‌مندان به تحصیل در رشته‌های پزشکی، ظرفیت محدود پذیرش در دانشگاه‌ها، ساختار نظام اشتغال و کار و نحوه دستمزد دادن به فارغ‌التحصیلان در رشته‌های مختلف باعث ایجاد نوعی نابسامانی در نحوه پذیرش دانشجویان شده است. در بخشی از این پژوهش تأکید شده که داشتن مدرک دانشگاهی در کشور یکی از عوامل مهم در استخدام افراد و نیز ترفیعات و حتی تعیین میزان دستمزد و مزایا در کشور است. داشتن مدرک دانشگاهی تا جایی اهمیت پیدا کرده است که در ماده ۴۲ قانون مدیریت خدمات کشوری از شرایط استخدام در دستگاه‌های اجرایی، داشتن مدرک تحصیلی دانشگاهی است. جایگاه امروز مدرک براساس قوانین و مقررات موجود تا جایی است که علاوه بر استخدام افراد ارتقای شغلی آنها نیز منوط به داشتن مدارک عالیه دانشگاهی است.

از طرف دیگر، فرهنگ جامعه ایرانی به گونه‌ای است که والدین نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های فرزندان خود حتی بعد از سنین بلوغ ایفا می‌کنند. والدین دائماً نگران آینده شغلی فرزندان خود هستند و چون تضمین شغلی فرزندان خود را به غلط یا صحیح، از رهگذر مدرک و رشته دانشگاهی می‌پندارند؛ یکی از مهم‌ترین عوامل موثر در افزایش تقاضای ورود به آموزش عالی هستند. والدین از کودکی با طرح انتظارات خود از فرزندان، آنها را به سوی اخذ مدارج بالاتر و رشته‌های تحصیلی خاص سوق می‌دهند و یکی از عوامل فشار به‌ویژه از نظر روانی بر جوانان برای ورود به نظام آموزش عالی هستند. به علاوه وضع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانوارها به صورت طبیعی و خود به خودی به فرزندان منتقل می‌شود. بدین معنا که موقعیت شغلی و تحصیلی، نوع کسب و کار و درآمد، سبک زندگی اعضای خانوار خود می‌تواند در دستیابی و موفقیت و گرایش فرزندان به سوی انتخاب آینده موثر باشد. از طرف دیگر عوامل و مشکلات درون نظام سنجش هم باعث ایجاد اشکالاتی در نحوه پذیرش دانشجویان می‌شود. کارشناسان درباره نحوه پذیرش دانشجویان در کنکور هم انتقاد دارند. استرس روز کنکور در نحوه پذیرش دانشجویان همواره تأثیرگذار بوده است. روانشناسان بارها در این باره به رسانه‌های مختلف اعلام کرده بودند که فشار خانواده‌ها روی دانش‌آموزان باعث ایجاد اختلال در عملکرد آنها در روز کنکور شده است. افسانه نیکزاد، روانشناس خانواده، سال گذشته همزمان با انتشار پژوهشی درباره فشار خانواده‌ها روی دانش‌آموزان کنکوری به تابناک اعلام کرده بود: «متأسفانه باتوجه به اینکه فشارهای خانواده برای پذیرش داوطلبان در کنکور و ورود به دانشگاه بالاست این امکان وجود دارد که کنکوری‌ها تمام آینده خود را منوط به قبولی در دانشگاه بدانند و بر همین اساس احتمال فکرکردن به خودکشی در صورت عدم قبولی وجود دارد.»

پیشنهادهایی که باید اجرایی شوند

در تمام این سال‌ها ما به حذف کامل کنکور و جایگزین شدن سوابق تحصیلی در دانشگاه‌ها هم پرداخته شد. پرداخت‌های نیمه‌ای که آخر سر هم آب پاکی را روی دست دانش‌آموزان می‌ریخت که خبری درباره حذف کنکور نیست. روزنامه فرهیختگان سال گذشته در این باره نوشت که علی‌اکبر افضلیان، معاون آموزشی دانشگاه شهید بهشتی با تأکید بر اینکه سوابق تحصیلی قابل اتکا نیست، گفت: «به نظر من، برای کنکور کارشناسی نمی‌توان کاری کرد، چراکه نمی‌شود با سوابق تحصیلی دانش‌آموز پذیرش کرد و سوابق آموزش و پرورش قابل اتکا نیست.» شکست طرح سوابق تحصیلی باعث شده مسئولان آموزش عالی به دنبال راه‌حل‌های جدیدی برای حذف کنکور باشند، همین امر سبب شد سعیدرضا عاملی، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی از رسیدن به مدل قطعی جایگزینی کنکور تا ۶ ماه آینده سخن بگوید؛ هرچند بیشتر کارشناسان رسیدن به نتیجه برای حذف کنکور آن هم طی ۶ ماه را امری غیرممکن می‌دانند اما همین موضوع می‌تواند چالش‌هایی را برای کنکور سال‌های آینده و شاید سال ۹۹ به همراه داشته باشد.» با این حال امسال هم در شرایط کرونا، کنکور سراسری با کمی تأخیر برگزار می‌شود. با این حال مرکز پژوهش‌های مجلس پیشنهادهایی درباره تغییرات کنکور دارد. سنجش و پذیرش يك مسأله چندوجهی است و رفع کامل مشکلات و چالش‌های آن در کوتاه مدت بسیار بعید به‌نظر می‌رسد. بنابراین راهکارهایی که ارایه می‌شود نسبی و هرکدام ناظر به بخشی از مشکلات و موانع است. با این حساب نباید انتظار داشت که يك راهکار واحد بتواند تمامی مسأله سنجش و پذیرش را حل کند. اگر هر راهکار بتواند بخشی از مسأله را حل و به بهبود وضع موجود کمک کند يك گام به جلو خواهد بود. در این پژوهش پیشنهاد شده که باید یکپارچگی در نظام پذیرش صورت گیرد. در سیستم تغییرات پی در پی رخ ندهد و ترکیب شورای سنجش و پذیرش دانشجو اصلاح شود. هماهنگی و انسجام بیشتر بین نهادهای متولی سنجش و پذیرش و آموزش کشور رخ دهد و در سهمیه‌های مختلف به خصوص سهمیه‌های عمده بازنگری شود. آزمون دروس اختصاصی و عمومی تفکیک و تبلیغات کتب کمک آموزشی و کتب آموزشگاه‌های خصوصی ممنوع شود. افزایش بازه زمانی پاسخ به سوالات آزمون با هدف ارزیابی درک داوطلبان از مطالب علمی و پرهیز از سنجش مهارت تست‌زنی نیز از مهم‌ترین تغییراتی است که باید در نحوه سنجش دانشجویان صورت گیرد. با این حال باید دید امسال با وجود ویروس کرونا، کنکور سراسری چگونه برگزار می‌شود و کدام یک از تغییرات یاد شده، اعمال خواهد شد. □

سعید غلامحسینی/شهرود □

آسیب‌شناسی نحوه پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها

کنکور مردود است

➡ مرکز پژوهش‌های مجلس: تشتت در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری، نظام حقوق و دستمزد، نظام اشتغال و استخدام نگرش و جامعه ایرانی از برخی چالش‌های نظام سنجش کشور هستند

[شهرود] پیرباره نیست اگر بگوییم هرسال همزمان با برگزاری کنکور کارشناسی برای پذیرفتن دانشجویان این پرسش تکراری «کیفیت سنجش در ایران چه قدر استاندارد است» به ذهن اغلب ما متبادر می‌شود. پرسشی که حتی برای افرادی که خودشان دوران کنکور کارشناسی را پشت سر گذاشته‌اند هم بی‌پاسخ مانده است. پای صحبت اغلب دختران و پسران فارغ‌التحصیل رشته‌ها و دانشگاه‌های تراز اول کشور هم که بنشینید احتمالاً بگویند اگر با کنکور وارد دانشگاه نمی‌شدند، شاید با رتبه بهتری پذیرفته می‌شدند. شاید مهم‌ترین دلیلی که اغلب دانشجویان، آن را به‌عنوان توجیهی برای ناکارآمدی کنکور به کار می‌برند، اضطرابی باشد که امتحان به صورت ناخودآگاه برای ما ایجاد می‌کند. در سال‌های اخیر هرازچندگاهی هم صحبت‌هایی درباره حذف کنکور و جایگزین کردن سابقه تحصیلی شده است. صحبت‌هایی که هیچ‌کدام به سامانی نرسیده و کنکور همچنان بر قوت خود باقی است. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی اما چندی پیش در پژوهشی نحوه ورود دانشجو به دانشگاه‌ها را کیفیت‌سنجی کرد.

مصوب شده بود، باید همه مراحل سنجش دانشجو به‌عهده سازمان سنجش گذاشته شود و فهرست پذیرفته‌شدگان را این سازمان به دانشگاه یا مؤسسه آموزشی ارسال کند. از طرفی دیگر انتخاب دانشجو با استفاده از کارنامه امتحانات ورودی و با رعایت ضوابط خاص به‌عهده دانشگاه ذی‌ربط گذاشته شود. موارد یاد شده به این معناست که سنجش باید از پذیرش جدا می‌شد یعنی برگزاری آزمون و گزارش رتبه، نمره و تراز برعهده سازمان سنجش باشد و دانشگاه‌ها با استفاده از این کارنامه و سایر ضوابط اقدام به پذیرش دانشجو کنند.

کنکور بعد از انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در سال ۱۳۵۸ نخستین کنکور سراسری به همان روش گذشته به دو صورت متمرکز و نیمه‌متمرکز برگزار شد. در سال‌های ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ به دلیل انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه‌ها، کنکور سراسری برگزار نشد. در سال ۱۳۶۱ آزمون سراسری فقط برای رشته‌های پزشکی و فنی مهندسی، کشاورزی، الهیات و معارف اسلامی برگزار شد. طبق این پژوهش اما یک رویداد مهم در پذیرش دانشجو در سال ۱۳۶۷، ورود مجلس شورای اسلامی به بحث پذیرش دانشجو در کشور برای نخستین بار با تصویب قانون ایجاد تسهیلات برای ورود رزمندگان و جهادگران داوطلب بسیجی به دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی بود. براساس این قانون ۴۰ درصد سهمیه پذیرش در تمامی مقاطع به رزمندگان و جهادگران داوطلب بسیجی که حداقل ۶ ماه متوالی یا متناوب در مناطق عملیاتی در زمان جنگ داوطلبانه خدمت کرده‌اند، اختصاص یافت. پس از آن روند اختصاص سهمیه‌ها تغییر کرد. سهمیه‌ها با افزایش پیدا کردند یا حذف می‌شدند. از دیگر رویدادهای مهم در سنجش و پذیرش دانشجو پس از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۶، ورود مجلس شورای اسلامی به سنجش و پذیرش دانشجو از حیث ورود به شیوه‌ها و روش سنجش بود. نتیجه این ورود تصویب قانونی تحت عنوان قانون پذیرش دانشجو در مراکز آموزش عالی بود که منجر به ایجاد و اعمال سوابق تحصیلی در دانشگاه‌ها شد. این قانون در سال‌های بعد اجرایی نشد و به همین دلیل مجلس بار دیگر اقدام به تصویب روش جایگزینی کرد. روشی که از آن به این عنوان یاد می‌شود. «ظرفیت رشته محل و تقاضای داوطلبان براساس سابقه تحصیلی یا سابقه تحصیلی و آزمون عمومی یا عمومی اختصاصی» در آزمون سراسری سال ۱۳۹۸ به‌طور رسمی پذیرش داوطلبان به دو شکل با آزمون و صرفاً با سابقه تحصیلی انجام شد.

موانع و مشکلات سنجش

در تمام سال‌هایی که کنکور سراسری برگزار شده است، عواملی برای این شیوه پذیرش دانشجو ایجاد آسیب کردند. مرکز پژوهش‌های مجلس در این باره نوشته است: «دسته نخست عوامل و مسائلی هستند که خارج از نظام سنجش

دانشجویان در گذشته چگونه پذیرفته می‌شدند؟

از سال ۱۳۱۷ متناسب نبودن میان داوطلبان و ظرفیت رشته‌های دانشگاهی سبب شد دانشکده‌های علوم پزشکی و فنی و مهندسی دانشگاه تهران اقدام به برگزاری آزمون ورودی کنند. این حقیقت تاریخی در مقدمه این پژوهش آمده و در ادامه آن تأکید شده است که دیری نپایید آزمون ورودی از سطح دانشکده‌ها به سطح دانشگاهی توسعه یافت و نخستین آزمون ورودی دانشگاهی در سال ۱۳۳۷ در دانشگاه تهران برگزار شد. این تبدیل باعث تغییرات مهمی در آزمون شد که از جمله این تغییرات استفاده از روش تستی و استفاده از کلید در سوالات و تفکیک مواد امتحانی به اطلاعات عمومی و مواد امتحانی اختصاصی بود. در ابتدا، موسسه‌های خصوصی و افرادی که با شیوه تستی آشنا بودند وظیفه اجرای مسابقات را برعهده گرفتند. در سال ۱۳۴۱ اما مصوب شد که پذیرش دانشجویان در تمام دانشگاه‌ها با یک آزمون انجام شود. در نهایت در سال ۱۳۴۲ نخستین آزمون سراسری انجام شد. این آزمون شامل مواد عمومی و مواد اختصاصی هر یک از رشته‌های سه‌گانه ادبی، ریاضی و طبیعی بود. این آزمون در آن سال‌ها به صورت تستی انجام می‌شد. کارشناسان به این شیوه تستی انتقاد کردند. شیوه‌ای سنجشی که آن زمان ناعادلانه خوانده می‌شد در سال‌های بین ۱۳۴۳ تا ۱۳۴۸ دانشگاه‌ها را بر آن داشت تا شیوه سنجش خود را تغییر دهند. به این ترتیب طرح سوالات به صورت تشریحی و محاسبه دستی جایگزین آزمون تستی شده بود. در سال‌های بین ۱۳۴۶ تا ۱۳۴۷ ساختار تشکیلات آموزش عالی کشور توسعه پیدا کرد و پیشنهاد ایجاد مرکزی هم تحت عنوان مرکز آزمون‌شناسی به تصویب رسید. در ادامه این پژوهش آمده است که نخستین آزمون ورودی سراسری دوره‌های جدید در پانزدهم مردادماه ۱۳۴۸ به مدت چهار روز در هفت حوزه امتحانی برگزار شد. ۱۲ دانشگاه و مراکز آموزش عالی از جمله: دانشگاه‌های تهران، تبریز، مشهد، جندی‌شاپور و ... از این طریق ۸ هزار و ۳۲۵ نفر دانشجو برگزیدند. مجموع تعداد داوطلبان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی در این سال ۴۷ هزار و ۷۷۳ نفر، تعداد داوطلبان زن ۱۷ هزار و ۵۰۰ نفر و تعداد مردها ۳۰ هزار و ۲۷۳ نفر بوده است. همچنین حدود ۵ هزار نفر داوطلب موسسات آموزش عالی غیردولتی بودند که تعداد آنها در سال ۱۳۴۸ سه مؤسسه بوده است. آزمون ورودی این موسسات را به‌صورت جداگانه مرکز آزمون‌شناسی انجام داد. این سال نخستین سالی بود که سهمیه‌بندی برای رفع محرومیت‌ها و جبران نابرابری‌ها وارد پذیرش شد، به این ترتیب که دانشگاه‌های شهرستان ۵۰ درصد از دانشجویان خود را از بین داوطلبان محلی انتخاب می‌کردند. کمی جلوتر بیاییم، در سال ۱۳۵۸-۱۳۵۷ یعنی آخرین سال قبل از انقلاب اسلامی، با تشکیل کمیته‌های مرکب از دانشگاهیان و صاحب‌نظران مقرر شد تغییراتی در نحوه انتخاب دانشجو با روش یکسان صورت گیرد که پیشنهادهای این کمیته به تصویب رؤسای دانشگاه‌ها و وزیر آموزش و پرورش و وزارت علوم رسید. براساس این اصلاحاتی که